

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-1-63-11>
УДК 658.152(3)

Гончаренко М.Л.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківська державна академія культури

Honcharenko Marharyta

Kharkiv State Academy of Culture

ФОРМУВАННЯ НАПРЯМІВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

FORMATION OF THE INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT FEATURES OF ENTERPRISES

У статті розглянуто особливості інноваційного підходу до розвитку підприємств. Виділено сприятливі чинники і перешкоди, а також особливості, які властиві інноваційній спрямованості розвитку підприємств. Підкреслено значущість фінансового забезпечення в інтенсифікації здійснення інноваційної діяльності. Тому інноваційна та інвестиційна спрямованість створюють єдиний комплекс, який повинен відображатися в розробленій стратегії управління підприємствами. На базі розрахунків проаналізовано характер руху інноваційних процесів та їх фінансування на українських підприємствах. Обґрунтовано необхідність комбінування власних коштів із позиковими і залученими джерелами під час фінансування інновацій. Доведено, що здійснення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємством неможливе без забезпечення цього процесу спеціальною розвинутою інфраструктурою.

Ключові слова: інновація, інвестиція, розвиток підприємств, інноваційно-інвестиційна діяльність, інноваційно-інвестиційний розвиток.

В статье рассмотрены особенности инновационного подхода к развитию предприятий. Выделены благоприятные факторы и препятствия, а также особенности, которые присущи инновационной направленности развития предприятий. Подчеркнута значимость финансового обеспечения в интенсификации осуществления инновационной деятельности. Поэтому инновационная и инвестиционная

направленность образуют единый комплекс, который должен отображаться в разработанной стратегии управления предприятиями. На базе расчетов проанализирован характер динамики инновационных процессов и их финансирования на украинских предприятиях. Обоснована необходимость комбинирования собственных средств с заемными и привлеченными источниками при финансировании инноваций. Доказано, что осуществление инновационно-инвестиционного развития предприятия невозможно без обеспечения этого процесса специальной развитой инфраструктурой.

Ключевые слова: инновация, инвестиция, развитие предприятий, инновационно-инвестиционная деятельность, инновационно-инвестиционное развитие.

In the article it has been researched the innovative approach features of the enterprise development. It has been distinguished that for the domestic enterprises the great importance has its own priorities establishment determined by the company's which should be focused on innovation in their economic activity and willingness to accept the associated risk. It has been emphasized the favorable factors and obstacles, as well as features which are inherent in the innovative orientation of enterprise development. The most significant factors are: lack of funds, long pay-back period, high risks, imperfection of the legislative framework for the innovative activity regulation. At enterprises, innovations can be implemented in the form of design innovations; innovations that save labor or capital costs; innovations that save human labor, increasing its productivity. As practice shows, any innovations require the investment of significant financial resources at all stages of the innovation process. It has been emphasized the financial support importance the innovation activity implementation intensifying. Therefore, innovation and investment orientation create a single complex, which should be reflected in the developed enterprise management strategy. On the basis of calculations, it has been analyzed the nature of the innovative processes movement and their financing at the Ukrainian enterprises. In recent years the main source of financing of the Ukrainian enterprises investments was their own funds. It has been considered the necessity of the proper funds combining with borrowed and attracted sources during the innovations financing. It was emphasized that investors interest in the innovations implementation should be formed on the basis of the correctly developed and substantiated strategy of innovative enterprises development. It has been proven that the innovation and investment enterprise development implementation is impossible without this process supply with special developed infrastructure. Special infrastructure divisions of the enterprises must be provided with the financial assets necessary for their functions implementation.

Keywords: innovation, investment, enterprise development, innovation and investment activity, innovation and investment development.

Постановка проблеми. Висока динаміка суспільних потреб, науково-технічного прогресу, інтенсивність конкуренції та інші чинники зовнішнього середовища вимагають від усіх суб'єктів ринку активізації інноваційної діяльності. Для досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємства повинні постійно не тільки створювати інновації у формі винаходів та ідей, а й реалізувати процес їх комерціалізації. На жаль, більшість вітчизняних підприємств не відповідає вимогам ринкової економіки, що зумовлює необхідність формування їх розвитку на основі інноваційно-інвестиційного підходу. Саме це підтверджує актуальність вибраної тематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями особливостей інноваційного та інвестиційного підходу до функці-

онування й розвитку підприємств займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, зокрема такі, як О.В. Алейникова, Н.М. Припула [1], Н.І. Лахметкіна [2], Л.А. Некрасова [3] та ін. Абсолютна більшість авторів підтверджувала необхідність постійного створення й упровадження інновацій, що неможливо без додаткового залучення фінансових коштів. Так, проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності розглядалися у роботі В.В. Папп і Н.В. Бошоти [4]. Важливість формування інноваційно-інвестиційного підходу до формування матеріально-технічної бази підприємств констатував М.Г. Михайлов [5]. Особливості інноваційного розвитку підприємств та проблем притягнення інвестицій в інноваційний бізнес аналізували Є.М. Рогова, Є.А. Ткаченко, Е.А. Фияксель [6]. Незважаючи на

спектр питань, що охоплені дослідженнями зарубіжних і вітчизняних учених, залишаються недостатньо опрацьованими проблеми розроблення напрямів інноваційно-інвестиційного підходу до розвитку підприємств різних галузей.

Мета статті полягає у розгляді теоретико-методологічних положень та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо формування й удосконалення напрямів інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних підприємств в умовах сучасної ринкової економіки.

Вклад основного матеріалу. Реалії сьогодення постійно вимагають від підприємств – ринкових суб'єктів безперервного моніторингу їх зовнішнього середовища і ближнього оточення, а також швидкої реакції на внутрішні й зовнішні зміни та запити. Це змушує керівництво підприємств приймати чіткі й якісні управлінські рішення щодо розвитку підприємств, відповідаючи на всі виклики конкурентного ринку. До того ж прагнення України до євроінтеграції й успішного входження у світовий економічний простір вимагає переходу від екстенсивних до інтенсивних моделей розвитку як на макро-, так і мікрорівні господарювання, що неможливо без урахування інноваційних аспектів розвитку підприємств.

Для забезпечення життєдіяльності й реалізації стратегічних і тактичних цілей підприємства реалізують свої основні функції, намагаючись не тільки утримувати свої позиції на ринку і досягнутий рівень конкурентоспроможності, а й при цьому підсилювати конкурентні позиції. Вплив чинників зовнішнього середовища на розвиток підприємств, які спрямовані на оновлення своєї продукції (товарів, послуг), як правило, призводить до структурних змін. У цьому контексті в процесі управління інноваціями особливого значення набувають питання, пов'язані з визначенням рівня й джерел фінансування інноваційної діяльності; напрямками розвитку інноваційних ресурсів; їх перерозподілом у рамках портфеля інноваційних проектів; створенням сприят-

ливого середовища для реалізації інноваційного потенціалу підприємств.

Сучасні економічні словники трактують поняття інновацій як різнопланові нововведення. Серед них виділяють: 1) конструкторські нововведення (design innovation); 2) нововведення, які заощаджують витрати на працю або капітал (factor-saving innovation); 3) нововведення, що зберігають живу працю, підвищуючи її продуктивність (labor-saving innovation). Також під ними розуміють утілення нових форм організації праці й управління, що охоплюють не тільки окреме підприємство, а й їх сукупність, галузь [7, с. 116].

Для вітчизняних підприємств велике значення має виділення керівництвом підприємства своїх пріоритетів розвитку, серед яких має бути націленість на інноваційність у своїй господарській діяльності та готовність сприйняти пов'язаний із цим ризик. Але у будь-якого ринкового суб'єкта можуть бути виділені чинники, які сприяють або перешкоджають інноваційній діяльності (табл. 1).

Як видно з табл. 1, існує багато груп чинників, які позитивно або негативно впливають на вибір інноваційного напрямку розвитку підприємств. У зв'язку з жорсткістю конкурентної боротьби на внутрішніх і зовнішніх ринках високотехнологічних товарів, ускладненням виробів, відповідним зростанням витрат часу й коштів на їх розроблення, а також підвищеною ризикованістю інноваційної діяльності особливого значення набуває підвищення ефективності управління стратегічно інноваційною діяльністю підприємств.

Інноваційна спрямованість розвитку підприємства має такі особливості:

- постійне здійснення науково-дослідної, науково-технічної, виробничої діяльності й маркетингу з упровадженням у всі ці види діяльності інноваційної компоненти;

- інноваційна компонента може бути виражена у стимулюванні виникнення нових ідей, їх розроблення й поширення;

- постійний аналіз тимчасових етапів життєвого циклу товарів (послуг), які випускаються;

Чинники, що сприяють або перешкоджають інноваційній діяльності підприємства

Чинники сприяння	Система чинників	Обмежувальні чинники
Постійний моніторинг ринку, наявність ресурсного і науково-технічного потенціалу, розвиток технологічної інфраструктури, наявність резерву капіталу, вибір інноваційної стратегії розвитку	Техніко-економічні	Слабкість матеріальної та науково-технічної бази, домінування традиційних підходів до господарювання, недостатність коштів для ризикових капіталовкладень, орієнтація на поточні короткострокові цілі
Гнучкість і адаптивність організаційних структур, децентралізація, кваліфікований маркетинг, готовність персоналу до впровадження нововведень, зацікавленість керівництва у нововведеннях	Організаційно-управлінські	Висока централізація, бюрократизм і консервативність у побудові організаційних структур, складність узгодження інтересів учасників інноваційних процесів, байдужість керівництва до впровадження нововведень
Можливість швидко одержувати необхідну релевантну інформацію, придбання нематеріальних активів у вигляді патентів, винаходів, ноу-хау, пошук та стимулювання інноваційних ідей персоналу, поповнення інформаційного фонду організації, вибір каналів розширення потоків інформації	Інформаційно-комунікативні	Недостатня інформація про інновації, їх розроблення і джерела розповсюдження; відсутність достатнього захисту на всі види інформаційних ресурсів; недостатній обмін інформацією для управління інноваціями
Заохочення творчої праці та ініціативності персоналу; формування спеціальних мотиваційних програм; сприятливий психологічний клімат у колективі	Соціально-психологічні	Наявність стереотипів поведінки; відсутність морального та матеріального заохочення нових ідей і творчого підходу до праці; опір усьому новому
Державна підтримка інноваційної діяльності	Правові	Антимонополльне, податкове, ліцензійне і кредитне обмеження

Джерело: складено за матеріалами [1]

– наявність процесів фінансування розробки й поширення нового виду продукту або послуги (у цьому разі він виступає як інноваційний проект, розглянутий як окремий випадок інвестиційного проекту).

Отже, інноваційні й інвестиційні процеси на підприємствах тісно пов'язані, тому їх слід розглядати в комплексі, «що призводить до необхідності побудови інноваційно-інвестиційної моделі, яка поєднує інноваційні та інвестиційні принципи, методи та механізми реалізації, критерії прийняття інноваційно-інвестиційних рішень» [5, с. 39].

Інтенсивність здійснення інноваційної діяльності значною мірою визначається мож-

ливостями її фінансового забезпечення. Дана обставина стосується всіх етапів інноваційного процесу, починаючи від проведення наукових досліджень і закінчуючи впровадженням нових технологій, виробництвом і реалізацією інноваційної продукції.

Як засвідчують дослідники [2; 4; 6], джерелами фінансування інновацій можуть бути власні кошти підприємства (реінвестована частина прибутку, амортизаційні відрахування, страхові суми від відшкодування збитків, реалізація нематеріальних активів). До залучених коштів можуть належати власна емісія акцій або інших цінних паперів підприємств, внесені кошти на безповоротній

основі. Позикові кошти – це банківські та комерційні кредити, які потребують прискіпливої уваги до оцінці їх доцільності. Досить рідко використовується одна з форм фінансування, частіше підприємства поєднують різні джерела, формуючи власну модель забезпечення інноваційного напрямку розвитку.

Якщо звернутися до статистичних показників вітчизняних підприємств (табл. 2), можна зазначити, що за десять років господарювання питома вага підприємств, що займалися інноваціями, знизилась на 8,5%, а загальна сума витрат на ці цілі зменшилася на 254 899,3 тис. грн., або на 71,7%. Частка власних коштів, які підприємства спрямовували на фінансування інноваційної діяльності, при цьому кардинально підвищилася – із 47,5% у 2007 р. до 96,9% у 2017 р. Це пояснюється значним зниженням ролі іноземних інвесторів у фінансуванні інноваційних проєктів українських підприємств, чому сприяла безліч загальних економічних і політичних чинників.

Таблиця 2

**Інноваційна активність
промислових підприємств**

Період (рік)	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, тис. грн.	У тому числі за рахунок власних коштів, тис. грн.
2007	23,9	355336,6	168803,7
2012	18,0	419277,6	418454,4
2017	15,4	100437,3	97322,2

Джерело: розраховано за матеріалами [8]

Інноваційна діяльність як складний та капіталомісткий процес потребує інвестицій. На інвестиційну підтримку інноваційної діяльності підприємств впливає низка чинників, зокрема: фінансові (недостатність власних коштів, високі інноваційні витрати, тривалий термін окупності); інвестиційні перешкоди (високий ризик інноваційної діяльності); загострення ринкових проблем; недосконалість законодавчої бази для регу-

лювання інноваційної діяльності. Найсуттєвішими сьогодні чинниками, що стримують розвиток інноваційної діяльності, є: нестабільність політичної ситуації в країні, високі ризики та різке погіршення ділової активності в економіці внаслідок тривалої рецесії.

Звичайно, зацікавленість інвесторів у реалізації інновацій має формуватися на основі правильно розробленої й обґрунтованої стратегії інноваційного розвитку підприємств, де засобами аналізу інвестиційних проєктів будуть прораховані реальні строки та вигоди від упровадження інновацій. Водночас у складних умовах сьогодні для здійснення широкомасштабних інвестицій в інновації та реструктуризацію підприємств потрібні значні кошти, яких у своєму розпорядженні підприємства не мають, тому для подальшого розвитку інноваційної діяльності підприємств та підвищення її ефективності визначальна роль має належати державі. Стимулювання інноваційного розвитку на пріоритетних суспільно необхідних напрямках, формування зацікавленості інвесторів до інвестицій в інновації – це неповний перелік напрямів активізації інноваційної діяльності в країні. Саме держава має значні невикористані резерви інвестиційної підтримки інноваційних процесів, які здатні бути стимулом для мотивації приватних інвесторів до нововведень. Також важливим є вплив держави на інвестиційну підтримку інноваційної діяльності інституційними інвесторами, яка сьогодні ускладнена законодавчими бар'єрами [4].

Проблема залучення інвестицій, здатних створити потужний імпульс для розвитку господарської діяльності, хвилює сьогодні більшість вітчизняних підприємств. Інвестиції потрібні всім, однак кожному їх отримувачу треба повною мірою враховувати всі індивідуальні умови, на яких вони одержують фінансування. За неврахування таких умов підприємства ризикують зазнати збитків, а іноді й стати банкрутами. Того ж хто надає грошові кошти: інвестора цікавить прибуток, який він може отримати у співставності зі ступенем ризику капіталовкладень.

Більшість підприємств розглядає власний прибуток як основний ресурс фінансування свого інноваційного розвитку. Однак, як стверджують деякі автори [3], у світовій практиці ресурси підприємств і галузей, які спрямовуються на фінансування інновацій, ефективно доповнюються кредитами банків із наданням податкових пільг. В активізації інноваційних напрямів розвитку вітчизняних підприємств позитивну роль змогли б зіграти кредити під розвиток незавершеного виробництва з науково-дослідними роботами. Вони не вимагають застави матеріальних цінностей до закінчення робіт і планової здачі їх замовнику за умови одноразової оплати. До того ж стабільність і лояльність податкового законодавства щодо пільгового режиму оподаткування вітчизняних підприємств підвищили б їх зацікавленість у розвитку інноваційно-інвестиційних процесів

Інноваційний розвиток підприємства передбачає тісну взаємодію та взаємоув'язку всіх стратегічних цілей підприємства: виробничих, торгових, інвестиційних, маркетингових, кадрових. Успішне здійснення інноваційної діяльності можливе лише у разі створення оптимальної організаційної структури, яка здатна забезпечити інноваційний розвиток і комплексний підхід до поставлених завдань.

Реалізація інноваційно-інвестиційних напрямів розвитку підприємств повинна включати побудову спеціального механізму управління у вигляді інфраструктурного забезпечення всіх послідовних процесів – від започаткування нових ідей до їх прорахунків, проектною організації та реалізації в господарській практиці. Інфраструктура інноваційної діяльності має складатися з двох основних систем підтримки, що, з одного боку, забезпечують створення нововведень, а

з іншого – сприяють якнайшвидшому впровадженню їх у практичну діяльність користувачів. Такі інфраструктурні підрозділи мають бути забезпечені фінансовими активами, необхідними для виконання своїх функцій. На думку українських авторів [4], уже на стадії створення нововведень необхідна наявність особи, зацікавленої у позитивному кінцевому результаті його впровадження. Така особа й стає основним інвестором інноваційної діяльності.

Висновки. Вибираючи інноваційний напрям розвитку, підприємства повинні враховувати те, що інновації – це не тільки нові розробки, ідеї, ініціативи, а й їх упровадження в господарську діяльність та комерціалізація. Основною причиною уповільнення даного процесу на вітчизняних підприємствах є прорахунки в управлінні та неготовність керівництва проголошувати інноваційні напрями розвитку основними стратегічними пріоритетами. До того ж ці процеси потребують забезпечення фінансування, що нині неможливо лише за використання власного прибутку, тому до процесу фінансування інновацій доцільно залучати як вітчизняних партнерів, так і закордонних інвесторів. Зацікавленість інвесторів у реалізації інновацій має формуватися на основі правильно розробленої й обгрунтованої стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств, де засобами аналізу інвестиційних проектів будуть прораховані реальні строки та вигоди від упровадження інновацій із чітким прорахуванням усіх можливих видів ризику. На самих підприємствах доцільно створити спеціальну інфраструктуру, яка повинна бути універсальною, конкурентоспроможною зі здатністю реалізовувати будь-які ефективні інноваційні проекти.

Список використаних джерел:

1. Алейникова О.В., Притула Н.М. Інноваційний та інвестиційний менеджмент : навчальний посібник. Київ : Університет менеджменту освіти, 2016. 614 с.
2. Лахметкина Н.И. Инвестиционная стратегия предприятия. Москва : КНОРУС, 2006. 184 с.
3. Некрасова Л.А., Моніч О.В. Механізм розробки стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право*. 2014. № 1. URL : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/7145/7990>.

4. Папп В.В., Бошота Н.В. Джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності та механізми їх залучення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. № 1(45) Т. 3. С. 134–138.

5. Михайлов М.Г. Теоретичні засади інноваційно-інвестиційного підходу до розвитку матеріально-технічної бази підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 23. С. 38–42.

6. Рогова Е.М., Ткаченко Е.А., Фияксель Э.А. Венчурный менеджмент. Москва : НИУ ВШЭ, 2011. 500 с.

7. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ : Кондор, 2006. 356 с.

8. Інноваційна активність промислових підприємств. *Державний комітет статистики України*. URL : <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/5242-2000-2010.html>.